

K METODICE

vyučování taktice

V článku vyjádřím svůj názor na teorii metodiky vyučování vševojskové taktice na vojenské vysoké škole.

Pojem „metodika“ jako pedagogická disciplína není často správně vysvětlován ani jednotně chápán. Domnívám se, že v souladu s posledními názory pedagogické vědy, lze tento pojem definovat takto:

„Metodika vyučování vševojskové taktice je pedagogická disciplína, která zkoumá a objasňuje zákonitosti a jevy výchovně vzdělávacího procesu ve vyučování vševojskové taktice v souladu s cíli a obsahem celkového vojenského vzdělání a komunistické výchovy v armádě. Přijaté závěry realizuje v praxi a ověřuje jejich účinnost.“

Je tedy **součástí pedagogické teorie**. Je speciální didaktika — je to svébytná pedagogická disciplína.

Vybudovat takovou metodiku (v tomto smyslu) je dnes jedním z nejnáléhavějších úkolů vědeckopedagogického sboru vojenských vysokých škol, zvláště při přechodu na nový model studia. Metodiku nelze ovšem vybudovat jen pouhým nashromážděním individuálních zkušeností učitelů nebo jen pouhým odvozením obecně platných pedagogických zásad. Obě tato pojetí jsou zjednodušená. Skutečná potřeba vybudování metodiky vyžaduje využít poznatků z jiných vědních oborů — zejména psychologie a fyziologie (a to

nejen v tradičním školně hygienickém aspektu).

Teorie a metodika vyučování vševojskové taktice jako pedagogická disciplína má **těsné spojení** s vědním oborem — vševojskovou taktikou — který vytváří základ vzdělávacího a výchovného obsahu. **Vyučovací předmět a vědní obor však není totéž, i když mají úzkou spojitost.** Výběr látky vyučovacího předmětu představuje **současné** odborný i pedagogický úkol. Kromě toho vševojsková taktika jako vyučovací předmět je **organickou součástí** celého systému vojenského vzdělání. To znamená, že úloha vědního oboru jako **zdroje** vzdělávacího obsahu v taktice je velmi závažná, ale přesto z ní nevyplývá závěr o **neodlučitelnosti** metodiky a vědního oboru. Pojetí vyučovacího předmětu jako organické součásti vzdělání vyvolává pak požadavek **diferenciace vyučování** taktice ve skupinách specializace a v ostatních učebních skupinách různých fakult, a to nejen co do obsahu, ale i cílů, metod, forem a prostředků vyučování. Přitom si musíme být vědomi zcela mimořádného významu vševojskové taktiky pro vojenské vzdělání příslušníků velitelského sboru.

Při budování metodiky vyučování vševojskové taktice je třeba vzít v úvahu, že jde o aktivní dvoustranný proces; na jedné straně učitelé — na druhé straně posluchači s různým věkovým stupněm du-

ševního rozvoje, s různou životní zkušeností a mnohdy i s různou úrovní předcházejícího vzdělání. To má zvlášť velký význam při realizaci nového modelu školy. Výuka taktiky není jen vzdělávací úkol. Podílí se totiž významně na **utváření osobnosti velitele** — organizátora bojové a politické přípravy a boje. Proces výuky taktiky je tak do určité míry i pěstováním nejen obecných, ale i specifických vlastností osobnosti velitele. Jistě neméně závažným úkolem metodiky vyučování taktiky je docenění aktivity sub-

jektu výchovy posluchače vysoké školy a v souvislosti s tím i volba účinných metod zvláště **problémového vyučování**.

Tradiční pojetí metodiky jako zkoumání vyučovacích metod učitele je úzké a dnes překonané. S růstem obecných poznatků o podstatě a zákonitostech výchovy a vyučování je zákonitým důsledkem nutnost vybudovat metodiku vyučování taktiky (a samozřejmě i jiných předmětů) jako jeden ze základních úkolů vědeckopedagogického sboru v příštím období.

STRUKTURA A OBSAH METODIKY VYUČOVÁNÍ TAKTICE

Program budování metodiky může být utvářen v různých oblastech, ale z hlediska taktiky je výhodná tato struktura (podle plukovníka dr. Miroslava Jonáše: „Úvod do teorie metodik vojenského vyučování“):

1. **Předmět a úkoly** metodiky vyučování taktiky,

— zvláštnosti pedagogicko-metodického výzkumu v taktice,

— historický (vývojový) aspekt vyučování taktiky zvláště za posledních 10 až 15 let.

2. **Výchovný a vzdělávací význam** vyučování taktiky

— prozkoumání a stanovení výchovně vzdělávacího cíle a směřu jeho realizace v dílčích úkolech.

3. **Obsah vyučování taktiky**

— výstavba předmětu v úzké souvislosti s vědním oborem „vševojsková taktika“.

4. **Zvláštnosti uplatňování pedagogických principů a didaktických zásad**, metody, organizační formy a prostředky ve vyučování taktiky.

5. **Osobnost učitele**

— příprava na vyučování, obsah, úkoly a metody rozvoje pedagogicko-metodické práce v taktice a systém práce se zkušenostmi.

Dosavadní názory ukazují, že tato struktura má odpovídající logické členění a může se stát základem skutečné realizace vybudování metodiky vyučování taktiky.

Výchozím úkolem je stanovit výchovně vzdělávací cíl taktiky a směr jeho realizace v dílčích úkolech. Tento úkol je základem pilířem a má koncepční význam pro celou metodiku.

Nejprve je nutné objasnit **podíl** taktiky na obecných cílech výchovy a vojenské

odbornosti z hlediska celkového požadavku **profilu absolventů** různých směrů studia. To je klíčový problém, jistě ne lehký. Bude třeba ujasnit si význam taktiky nejen pro vševojskovou specializaci, ale neméně i pro ostatní specializace. Cím hlubší bude tato analýza, tím objektivnější bude možné stanovit spojitosti taktiky s ostatními předměty a určit, zda taktika je na různých směrech studia předmětem profilujícím, základním, průpravným nebo dokonce speciálním.

Taktika jako vyučovací předmět má svou vlastní strukturu, která je základem dem vnitřního didaktického systému učiva. Výzkum této struktury by nám umožnil správně uspořádat učivo do postupné koncentrické podoby. Praxe zatím ukazuje, že taktika je převážně uspořádána koncentricky (tomu odpovídá např. výuka podle organizačních stupňů pluk — divize...). Toto uspořádání sice vede k soustavnému prohlubování vědomostí na vyšším stupni a s větší složitostí, ale není dostatečně známé, jakých výsledků by mohlo být dosaženo při jiném uspořádání učiva. Na to může dát odpověď jen solidní pedagogicko-metodický výzkum. Domnívám se, že právem se tento systém v poslední době stává středem kritiky (podplukovník Ing. Muroň — VM 2/68).

Významný úkol čeká vědeckopedagogické pracovníky ve zkoumání vztahu teorie a praxe při vyučování taktice nejen u vševojskové specializace, ale i u ostatních směrů studia. Půjde především o objasnění povahy taktiky jako disciplíny, která vyžaduje kromě základních poznatků a dovedností také **dostatečnou** přípravu pro vojenskou praxi. Úloha praxe při vyučování taktice by se měla zkoumat především z hlediska jejího **přínosu rozvoji tvůrčích odborných hodnot (profesionálních hodnot)** velitele, důstojníka štábu apod. Bude nutné vyřešit stav ve výuce taktiky, jejíž obsah je zatím zaměř-

řen více k praktickým účelům. Stále více se totiž ukazuje, že přínos taktiky je zvláště v tom, jak se posluchači dovedou orientovat v různých situacích a problémů a v umění je dobře řešit a ne jen ve vybavování jednotlivých poznatků a jejich reprodukci podle naučeného schématu.

Rozvoj vědního oboru a dynamika výchovně vzdělávacího cíle zavazuje k neustálému prověřování a zkoumání **obsahu taktiky jako vyučovacího předmětu**. Podobně jako v oblasti výchovně vzdělávacího cíle, i v něm většinou dosud převažuje empirický přístup, který nahrazuje fundovaný pedagogický výzkum. Obsah taktiky jako vyučovacího předmětu nemůže představovat náhodný nebo jen empirický výběr látky z vědního oboru. Bylo by třeba důkladně poznat vnitřní strukturu předmětu a na základě toho stanovit optimální členění na jednotlivé tematické celky. Čím podrobnější bude naše zkoumání, tím příznivější budou pak předpoklady určit **diferenciaci obsahu vyučování v závislosti na stupni školení**, směru a faktickém stupni předchozího vývoje posluchačů. Přijetí těchto principů by umožnilo vycházet z pedagogické reality a orientovat se na přiměřené úkoly a obsah vyučování, na přiměřené metody, formy a prostředky při vyučování taktice.

Pro metodiku vyučování taktice by mělo být příznačné, že **zkoumání zásad, metod, forem a prostředků vyučování** chápeme jako jeden celistvý jednotný úkol. To ovšem znamená, že obecně platné pedagogické zásady nelze přenést do vyučování taktice jen pouhou logickou dedukcí. Uplatnění těchto zásad nebo tvorba dalších je úkol, jehož prozkoumání patří k naléhavým problémům budování metodiky vyučování taktice. Např. zásada uvědomělosti a aktivity náleží mezi nejvýznamnější didaktické zásady v taktice. Vzhledem k tomu, že v dnešní době přichází na vysokou školu důstojník s určitou praxí a životní zkušeností, otevírají se dveře **problémovému** vyučování, kde je skryta nejlepší možnost uplatnit takové metody, které maximálně tuto zásadu realizují. Zcela jiný problém bude v novém modelu studia, kdy předěžné praktické i životní zkušenosti posluchačů budou kvalitativně na zcela jiné rovině. Zásada však bude plně platit v postgraduálním školení, kde by měla najít nejširší uplatnění.

Také v oblasti vyučovacích metod bude třeba další usilovné práce, i když na tomto poli nashromáždili učitelé mnoho dobrých zkušeností. Ve vzdělání vševojskové-

ho velitele (příslušníka štábu) spatřuji jako jednu z rozhodujících cest výchovy k **samostatnosti**. Toho lze ve výuce dosáhnout různými metodami; zatím však není v pedagogickém sboru jednotný názor na jejich účinnosti. Konkrétní metoda je vnějším výrazem učitelovy práce. Metoda určuje nejen styl práce učitele, ale je také **prostředkem řízení** výuky posluchačů. Je třeba dosáhnout toho, aby učitel **řídil poznání posluchačů** ve vyučování; tedy ne „naléval“ vědomosti. Řízení poznání bude mít různou formu v závislosti na etapě vyučovacího procesu — jako odraz konkrétně použité metody. To znamená, že nelze zkoumat jen způsob práce učitele, ale také způsob práce posluchačů. Není možné se spokojit s tím, že seminář se liší od přednášky tím a tím, VŠC od skupinového cvičení tím — je však třeba zkoumat metody jako **dvoustanný proces učitele a posluchače**.

Obdobně by bylo možné hovořit o metodách hodnocení posluchačů. Největší potíže činí metody určení vstupní úrovně vědomostí a dovedností, které si důstojníci přinášejí z předchozího vzdělání, z odborné a životní praxe. Dalším problémem je i určení hodnocení učební skupiny, kam přičítáme důstojníky s různou praxí apod. Při výstavbě metodiky bude nutné zabývat se průběžným hodnocením, jeho včasností a potřebnou mírou hodnocení; zvláštní pozornost si zaslouží i metody a obsah zkoušky.

Program budování metodiky vyučování taktice zahrnuje také úkol prozkoumat neefektivnější **formy organizace vyučování**. Půjde především o určení sledu zaměstnání, vyučovacích jednotek a jejich společného podílu na celkovém výchovně vzdělávacím cíli. V dalším pak bude třeba řešit výstavbu jednotlivých zaměstnání. Jde skutečně o jednu ze základních otázek. Bude nutné podrobit seriózní kritice dosavadní převládající schéma ve výuce taktice, které je zhruba sestaveno takto:

— přednáška — seminář — skupinové cvičení — zdokonalovací cvičení (ne u všech skupin) — případná účast na válečné hře nebo velitelsko-štabním cvičení — zkušená u vojsk.

Bude třeba odhalit vnitřní vztahy a přínos jednotlivých druhů zaměstnání pro celkový výchovně vzdělávací cíl. V této souvislosti se v poslední době často diskutuje o podílu taktiky, vyjádřeném počtem hodin ve vyučovacím procesu. Zvláště se zdůrazňuje, že počty hodin určené pro veškerou vševojskovou taktiku se neustále rok co rok snižují a v dnešní době jsou na kritické hranici. Je jisté, že potřeba

širšího, obecnějšího vzdělání a přitom stejná doba studia, vykonává tlak na dříve tradiční disciplíny. V dosavadní tendenci snižování počtu hodin nelze však pokračovat a domnívám se, že musí být v brzké době zcela ujasněn podíl taktiky na celkovém výchovně vzdělávacím cíli a z toho vyplývající počet hodin.

Nejrozšířenější formou vyučování taktice je skupinové cvičení, které je prvním stupněm spojení teorie a praxe. Úkolem skupinového cvičení je opakovat, prohlubovat a procvičovat teoretické zásady na konkrétním příkladě. Hlavně v prvních ročnících by se mělo používat i poloukázkového způsobu některých řešení. Situace do mapy by se neměla kreslit podle oleát, ale diktátem např. bojového hlášení. Další otázkou je volba místa konání skupinového cvičení. V závislosti na obsahu lze tato cvičení řídit na učebně, na speciální taktické učebně se zařízenými velitelskými stanovišti v terénu (pokud umožní dotvářet posluchačům představu. Příprava učitele na skupinové cvičení musí být širší a diferencovaná podle jednotlivých učebních skupin. Učitel si musí učební otázky nejen promyslet, ale poznamenat si i své propočty, zdůvodnění a závěry. Autorské materiály by měly ponechat možnost variantní volby. Postupem doby bude vhodné do skupinových cvičení vnášet i prvky válečné hry nebo velitelsko-štábních cvičení (např. počínaje druhým ročníkem).

Důležité místo v budování teorie vyučování taktice mají **vyučovací prostředky**. Dnes se používají různé technické vyučovací pomůcky a stroje, které se mnohdy ne zcela uvážene zavádějí i tam, kam nepatří. To se týká i výbavy speciálních učeben a kabinetů vševojskové taktiky, které je třeba budovat s rozvahou na základě zkoumání jejich pedagogického přínosu, komplexnosti ve výuce a systémového vzdělání.

Neméně závažný úkol čeká na úseku

učebních textů. Zde bude třeba prozkoumat potřebu základních učebních textů učebnic, jako základního materiálu a dále soubor skript a cvičebnic. Mnohé přednášky a skripta „zastaralá“ a neodrážejí dynamický rozvoj vědního oboru, jiné jsou příliš dogmaticky poplatné řádům a nerozvíjejí tvůrčí myšlení. Bude nutné posoudit, zda jsou výhodná skripta pro jednotlivé organizační stupně a druhy boje, nebo taková, která zahrnují např. celý taktický sutpeň. Kromě toho bude třeba vypracovat programové učebnice.

Organickou součástí programu budování metodiky vyučování taktice je zkoumat **osobnost učitele**. Ve vyučování taktice se plně uplatňují i osobité hodnoty učitele, jež by měly zaručovat úspěch jeho práce. Zejména by bylo vhodné objektivně prozkoumat požadavky na všeobecné a odborné vzdělání učitele taktiky, jeho životní a odborné zkušenosti, dále požadavky na jeho průběžné vzdělávání a metody přípravy učitelů na různé druhy a typy zaměstnání. Učitelé nejsou zvaní na předvádění nových zbraní, ukázková cvičení (s novou problematikou) apod. Učitelů není ani plně využíváno při rozpracování nových otázek. V takové praxi vznikají škody jak na straně učitelů, tak i na straně vojsk.

Dalším problémem je potřeba více **zvýraznit** osobnost učitele plným rozvíjením jeho profesionálně kladných hodnot. Pak bude možné využít ve vyučování, podle potřeb jednotlivých zaměstnání, „velitelských“ nebo „štábních“ typů učitelů tak, aby se rozvoj posluchačů opíral i o určité vzorné jednání učitele.

Na vojenských vysokých školách bude nutné vypracovat metodiku vyučování taktice, zvláště vzhledem k přestavbě školy. Vybudováním této metodiky by bylo vhodné pověřit tým, sestavený nejen z vědeckopedagogických pracovníků vysokých škol, ale i z velitelů a příslušníků štábu od vojsk.